

OBSAH

ÚVOD	15
Územní členění	16
Integrace samostatných měst a obcí	19
HISTORICKÉ SOUVISLOSTI A VÝVOJ JEDNOTLIVÝCH OBORŮ	21
DOPRAVA	23
Doprava lanová	23
Doprava letecká	25
Doprava lodní (vodní)	26
Doprava silniční	27
Doprava železniční (kolejová)	29
C. k. výsadně privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda (k. k. ausschliesslich privilegierte Kaiser-Ferdinands-Nordbahn, KFNB) / C. k. privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda / Severní dráha císaře Ferdinanda (KFNB)	31
Koněspřežná železnice	32
Báňská dráha / Montánní dráha	32
Ostravsko-frýdlantská dráha, OFD (k. k. priv. Ostrau-Friedlander Eisenbahn, OFE)	34
Polanecká spojka / Těšínská dráha	35
Místní dráhy / městská hromadná doprava	36
Společnost brněnských místních drah (Brünner Lokal-Eisenbahn-Gesellschaft, BLEG) / Společnost moravských místních drah, SMMD / Společnost moravsko-ostravských místních drah	36
Místní dráha Svinov–Klimkovice	38
Moravsko-slezské místní dráhy, akciová společnost (Mährisch-schlesische Lokalbahn-Aktien-Gesellschaft, MSLAG) / Slezské zemské dráhy	39
Místní dráha Ostrava–Karviná, MDOK (Lokalbahn Ostrau-Karwin), „karvinská tramvaj“, „radvanický pendlí“	39
Závodní dráhy Vítkovických železáren / Závodní elektrické dráhy Vítkovických železáren, „Komárek“	40
Dopravní podnik města Ostravy (DPMO)	41
ENERGETIKA	43
Elektroenergetika	43
Závodní elektrárny	43
Veřejné (městské) elektrárny	47
Všeúčinné elektrárny	47
Moravskoslezské elektrárny (MSE) / Československé energetické závody / České energetické závody (ČEZ)	48
Rozvodny a dálková vedení	50
Plynárenství	51
Závodní plynárny	51
Městské plynárny	52
Plynojemy s vodní nádrží, mokré plynojemy	52
Suché deskové plynojemy, systém MAN	53
Dálkové plynovody, plošné zásobování plynem	53
HORNICTVÍ, TĚŽBA UHLÍ	57
První nálezy	57
Pravidelná těžba	59
Koncepce využití kamenného uhlí pro výrobu železa a následný vzestup těžby	59
Koncentrace těžby	61
Kamenouhelné doly a koksovny Jana Wilczka, hrabě Wilczek	61

Vítkovické kamenouhelné doly, VKD / Vítkovické horní a hutní těžířstvo, VHHT	64
C. k. výsadně privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda / C. k. privilegovaná severní dráha císaře Ferdinanda / Severní dráha Ferdinandova, SDF	70
Salm-Reifferscheidt / Ostravská báňská akciová společnost, dříve kníže Salm, a. s.	74
Rakouská Báňská a hutní společnost / Báňská a hutní společnost, B&H	79
Zwierzinoovo kamenouhelné těžařstvo, Jan Zwierzina	80
Znárodnění a vznik národního podniku Ostravsko-karvinské doly, OKD	83
Ostravsko-karvinské kamenouhelné doly, n. p., Ostrava / Ostravsko-karvinské doly, n. p., Ostrava, OKD	83
Útlum těžby	83
Vlivy dobývání a ochrana povrchu	84
Ochranný pilíř	84
Technický vývoj těžby kamenného uhlí	86
Mělké dobývání	86
Metoda chodbicování a výstupkového dobývání	86
Hlubinné dobývání	86
Metoda pilířování	86
Dobývání stěnováním	87
Mechanizace těžby	87
Vodorovná (horizontální) doprava	88
Svislá (vertikální) doprava	88
Povrchová zařízení, těžní věže, jámové budovy a strojovny	89
Větrání dolů	92
Vtažné a výdušní jámy	92
Odvodňování dolů	95
Vodní jámy	95
Úprava uhlí	98
Přípravné pochody, rozpojování	98
Rozdružování	98
Přebírání	100
Rozdružování na gravitačním principu	100
Flotace, rozdružování na principu rozdílného povrchového napětí	100
Intenzifikační a pomocné pochody	103
Zachované a technicky zajímavé úpravny	103
HUTNICTVÍ	107
Rudolfova huť / Vítkovické železářny / Vítkovické horní a hutní těžířstvo / Vítkovické železářny Klementa Gottwalda / VÍTKOVICE HEAVY MACHINERY	108
Schüllerova huť	117
Slévárna a továrna na kovové zboží Elbertzhagen und Glassner	117
Žofinská huť	117
Jižní závod (Südbau) / Nová huť Klementa Gottwalda, NHKG / Nová huť / ISPAT Nová huť / Mittal Steel Ostrava / Arcelor Mittal Ostrava / Liberty Ostrava, a. s.	120
Technický vývoj koksování a hutnictví železa	124
Technologický tok hutnictví železa	127
Těžba a úprava rud	127
Aglomerace	128
Výroba koksu, koksování (karbonizace)	131
Koksovací pece	132
Plamenné pece, nepřímá metoda koksování	132
Využívání vedlejších produktů a regenerace tepla	132
Výroba surového železa	133
Technologický postup výroby surového železa	133
Vysoká pec	137
Pec belgického typu	137
Pec skotského typu	138

Pece novějšího typu s americkými konstrukčními prvky	138
Pec československé konstrukce	138
Pece sovětské typové konstrukce s vlastními vítkovickými úpravami a samonosnými šachtami	141
Ohřev větru a dmýchání	141
Čištění vysokopecního plynu, vysokopecní potrubní trasy	142
Zkujňování surového železa, ocelářství	145
Zkujňovací pochod (zkujňování, ocelářský pochod)	147
Kyselé a zásadité pochody	147
Duplexní pochod	149
Plávkové a svářkové pochody, ocelářské pece	149
Konvertory	149
Kyslíkový konvertor OXYVIT	149
Nístějové plamencové pece, martinský pochod	151
Martinská / Siemens-Martinská / S-M pec, Wellmannova pec a Talbotova pec	154
Tandemová pec	154
Kelímkové pece	157
Elektrické pece	161
Elektrické obloukové pece	161
Sekundární metalurgie	162
Odlévání	162
Lití oceli (licí pánev, kokila, ingot)	162
ZPO, zařízení plynulého odlévání (kontilití)	164
Tváření	164
Válcování	166
Podélné válcování	169
Kosé válcování, válcovna trubek	169
Válcovací trať s poutnickou stolicí, Mannesmann	170
Válcovací trať s automatikem, Stiefel	171
Kování	173
Stroje pro kování	173
Buchary	173
Lisy	175
CHEMICKÝ PRŮMYSL	177
Využití uhlí jako palivové základny a dopravní infrastruktury (dovoz surovin) pro chemickou výrobu	177
Výroba sody / uhličitanu sodného podle Nicolase Leblanca	178
Výroba sody podle Solvaye / Solvayův proces	178
Výroba kyseliny sírové (H_2SO_4)	178
Zpracování ropy, destilace a rektifikace	181
Využití uhlí jako surovinové základny pro výrobu chemických produktů	182
Julius Rütgers / Urxovy závody / „Terfabrika“	183
Chemická oddělení koksoven, výroba síranu amonného, benzenu, fenolu a směsi plyných uhlovodíků	184
Haber-Boschova metoda / Haber-Boschův proces, základ výroby umělých hnojiv a výbušnin	185
POTRAVINÁŘSKÝ PRŮMYSL	187
Cukrovarnictví	187
Jatka	188
Lihovary	188
Mlynářství a pekařství	188
Pivovarnictví a sladovnictví	190

VODNÍ HOSPODÁŘSTVÍ	193
Oderská vodní cesta, průplav Dunaj–Odra–Labe	193
Vodárenství, zásobování pitnou vodou	194
Kanalizace a čištění odpadních vod	196
Údolní nádrže, výstavba přehrad	196
Přehrada Kružberk na Moravici	198
Přehrada Žermanice na Lučině	198
Přehrada Těrlicko na Stonávce	198
Přehrada Olešná u Frýdku-Místku	198
Přehrada Morávka na Morávce	198
Přehrada Šance na Ostravici	198
Přehrada Slezská Harta na Moravici	198
Přehrada Lobník	198
Přehrada Větrkovice	198
Malé vodní nádrže, rybochovné nádrže, odkalovací nádrže	199
Tzv. oderská soustava	199
Tzv. ostravická soustava	199
ODVALY, ANTROPOGENNÍ GEOMORFOLOGIE	201
Hornické odvaly	201
Hutnické a chemické odvaly	202
SÍDELNÍ STRUKTURA A OBYTNÁ VÝSTAVBA	207
Populační vývoj a proměna sídelní struktury	208
Dělnické kolonie	210
Hornické kolonie Severní dráhy císaře Ferdinanda /	
Severní dráhy Ferdinandovy, SDF	210
Hornické kolonie společnosti Moravsko-ostrovského kamenouhelného těžářstva Marie	
Anna / Rakouské báňské a hutní společnosti / Báňské a hutní společnosti, B&H	213
Hornické kolonie společnosti kníže Salm-Reifferscheidt / Ostravské báňské akciové	
společnosti, dříve kníže Salm, a. s.	214
Hornické kolonie Zwierzinova kamenouhelného těžářstva, Jan Zwierzina	217
Hornické kolonie Kamenouhelných dolů a koksovny Jana Wilczka	217
Hornické kolonie společnosti Vítkovické kamenouhelné doly / Vítkovické horní	
a hutní těžářstvo, VHHT	219
Průmyslové město Nové Vítkovice	220
Urbanistická krystalizační jádra	227
Přívoz	227
Meziválečné období, Regulační sbor ostravský	229
Poválečný vývoj názoru na asanaci centra	230
Sídliště, nikoliv rozptýlená zástavba	230
Nové socialistické město, pompézní Nová Ostrava	232
ZACHOVÁNÍ PRŮMYSLOVÉHO KULTURNÍHO DĚDICTVÍ	235
Muzejní instituce	235
Průmyslové a živnostenské muzeum ostravsko-karvinského revíru (Industrie- und	
Gewerbemuseum für Ostrau-Karwiner-Revier) / Uměleckoprůmyslové a živnostenské	
muzeum ostravsko-karvinského revíru Moravská Ostrava (Kunst-Industrie und	
Gewerbemuseum für das Ostrau-Karwiner Kohlenrevier)	236
Hornické muzeum Revírního báňského úřadu v Moravské Ostravě (Museum	
für Unfallverhütung im Bergbau beim k. k. Revierbergamte in Mährisch Ostrau) /	
Hornické a průmyslové muzeum v Moravské Ostravě (Bergbau- und Industriemuseum	
in Mährisch Ostrau) / spolek Průmyslové muzeum	236
Průmyslové muzeum / Uměleckoprůmyslové muzeum / Muzeum Průmyslové,	
živnostenské a obchodní jednoty pro severovýchodní Moravu a Slezsko v Moravské	
Ostravě	237

Městské muzeum / Muzejní spolek pro širší Ostravsko / Průmyslové muzeum	
Moravská Ostrava / Ostravské muzeum	237
Muzeum Vítkovic – železáren a strojren Klementa Gottwalda /	
Muzeum Vítkovických železáren / Malý svět techniky U6	238
Hornické muzeum / Landek Park	239
Průmyslové muzeum	239
MUSEum+, Industriální muzeum v Ostravě	240
Památková ochrana objektů, technického zařízení a terénních pozůstatků	241
Industriální soubory Ostravy na indikativním seznamu UNESCO	242
Dosud nechráněné... ..	242
Mezioborová (monumentologická) koncepce a mezioborová koordinace zachování	
industriálního dědictví	243
Zpřístupnění podzemí dolů pro veřejnost	243
Záchranné a zpřístupněné depozitáře	244
Důl Anselm / Eduard Urx / Hornické muzeum / Landek Park	244
Dolní oblast Vítkovice, DOV	244
Důl Michal / Petr Cingr	245
Archeologie	245
Edukační činnost, publikace a exkurze v živých provozech	247
KATALOG KULTURNÍHO DĚDICTVÍ PODLE KATASTRÁLNÍCH ÚZEMÍ	249
K. ú. Dubina u Ostravy	249
Doprava letecká	249
Hangár, letiště Ostrava	249
K. ú. Hrabová	251
Zaměstnanecké kolonie	251
Kolonie Šídlovec, kolonie Vítkovického horního a hutního těžířstva, VHHT	251
K. ú. Hrabůvka	252
Zaměstnanecké kolonie	252
Jubilejní kolonie / „Lizoň“, kolonie Vítkovického horního	
a hutního těžířstva, VHHT	252
K. ú. Hrušov	255
Hornictví	255
Důl Hubert/Stachanov	255
Důl Ida / Naděje (Hoffnungschacht) / Stalin I / Rudý říjen I	255
Větrná jáma Vrbice	256
Chemický průmysl	259
První rakouská továrna na výrobu sody v Hrušově / Hrušovské chemické závody /	
MCHZ Dukla / Hrušovská chemická společnost	259
K. ú. Kunčice nad Ostravicí	261
Hutnictví	261
Jižní závod (Südbau) / Nová huť Klementa Gottwalda, NHKG / Nová huť / ISPAT	
Nová Huť / Mittal Steel Ostrava / ArcelorMittal Ostrava / Liberty Ostrava, a. s.	261
K. ú. Kunčičky	264
Hornictví	264
Důl Alexandr	264
Zaměstnanecké kolonie	267
Stará a nová kolonie dolu Alexandr, hornická kolonie SDF	267
Jubilejní kolonie dolu Zárubek, hornická kolonie SDF	269
K. ú. Mariánské Hory	269
Energetika	269
Elektrárna Ignát / Jan Šverma	269
Hornictví	269
Důl, koksovna a elektrárna Ignát / Jan Šverma	269

Důl Ignát / Jan Šverma	271
Koksovna Ignát / Jan Šverma	273
Elektrárna Ignát / Jan Šverma	273
Chemický průmysl	275
Československé továrny na dusíkaté látky / Moravské chemické závody, MCHZ / BorsodChem MCHZ, s. r. o.	275
Zaměstnanecké kolonie	277
Horní kolonie / U Koule dolu Ignát / Jan Šverma, hornické kolonie Báňské a hutní společnosti	277
K. ú. Michálkovice	278
Hornictví	278
Důl Michal / Petr Cingr	278
Zaměstnanecké kolonie	282
Kolonie Ferdinandská, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	282
Kolonie Peterská / U Pumpy dolu Petr a Pavel, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	282
Kolonie Josefská dolu Josef, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	282
K. ú. Moravská Ostrava	284
Doprava letecká	284
Prodejna a čekárna ČSA, palác Melantrich	284
Doprava silniční	285
Řetězový most / Říšský most / most Miloše Sýkory (k. ú. Moravská Ostrava a Slezská/Polská Ostrava)	285
Doprava železniční	286
Depo Báňské dráhy / Východní remíza ČD	286
Železniční stanice Ostrava střed (Ostrau-Witkowitz), Železniční muzeum moravskoslezské	288
Energetika	288
Energetická ústředna č. III	288
Elektrárna Karolina společnosti Vítkovické kamenouhelné doly / VHHT	288
Plynojem MAN, ulice 1. máje	288
Hornictví	290
Důl Hlubina	290
Důl č. X / Jindřich	290
Důl Jiří	291
Důl, koksovna a elektrárna Karolina / tzv. Trojhalí a nákupní centrum Forum Nová Karolina	292
Důl Karolina	292
Koksovna Karolina	294
Elektrárna koksovny Karolina / elektrárna Karolina	294
Správní budova Severní dráhy Ferdinandovy / ředitelství OKD	300
Správní budova „Palác“ Báňské a hutní společnosti / Magistrát města Ostravy, odbor dopravy	300
Hutnictví	303
Správní budova „Palác“ Báňské a hutní společnosti / Magistrát města Ostravy, odbor dopravy	303
Žofinská huť, energetická ústředna č. III, Vítkovické železářny	303
Potravinářský průmysl	303
Městská jatka, ústřední jatka a dobytčí tržnice	303
Český akciový pivovar / pivovar Ostravar	305
Sladovna Strassmannova pivovaru / Moravskoostravského městského pivovaru	305

Zaměstnanecké kolonie	306
Kolonie Vítkovických železáren / Žofinské a Schüllerovy huti, kolonie Vítkovického horního a hutního těžířstva, VHHT	306
K. ú. Nová Ves u Ostravy	307
Hornictví	307
Větrná jáma č. 3 / Šverma č. 3	307
Vodní hospodářství	308
Městská vodárna / úpravna vody	308
Zaměstnanecké kolonie	308
Dvojdům inženýrů Čs. továren na dusíkaté látky	308
K. ú. Petřkovice u Ostravy	310
Doprava silniční	310
Kombinovaný silniční a kolejový most přes Odru / průplav Dunaj–Odra–Labe	310
Hornictví	310
Důl Anselm / Petershofen I / Masaryk I / Eduard Urx I / Hornické muzeum / Lanek Park	310
Důl Oskar / Petershofen 5 / Masaryk 2 / Lidice / Sběrné suroviny	313
Zaměstnanecké kolonie	314
Kolonie Mexiko dolu Anselm / Eduard Urx, hornická kolonie Vítkovických kamenouhelných dolů, VKD	314
K. ú. Přívoz	315
Doprava lodní (vodní)	315
Průplav Dunaj–Odra–Labe, koblovský jez	315
Doprava silniční	316
Kombinovaný silniční a kolejový most přes Odru	316
Doprava železniční	316
Železniční stanice Ostrava hlavní nádraží	316
Energetika	318
Elektrárna František / Generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor / VEOLIA	318
Hornictví	318
Důl, koksovna a elektrárna František / Generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor / Odra	318
Důl František / Generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor / Odra	318
Koksovna František / Generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor / Svoboda	319
Elektrárna František / Generál Ludvík Svoboda / elektrárna Vítězný únor / VEOLIA, a. s.	321
Chemický průmysl	322
Ostravská rafinerie minerálních olejů Maxe Böhma & Co. / Ostrauer Mineralöl Raffinerie / Ostravské závody na výrobu minerálních olejů v Přívoze / OSTRAMO, Vlček a spol., s. r. o.	322
Koksárenství	324
Koksovna František / Generál Ludvík Svoboda / Vítězný únor / Svoboda	324
K. ú. Radvanice	324
Potravinářský průmysl	324
Pivovar a sladovna Leopolda Neumanna / I. moravskoslezský pivovar v Radvanicích / Prvý moravskoslezský pivovar a sladovna	324
K. ú. Slezská Ostrava	325
Doprava silniční	325
Řetězový most / Říšský most / most Miloše Sýkory	225
Energetika	325
Elektrárna Salma VII	325
Městská elektrárna	326

Hornictví	326
Jaklovecká dědičná štola, protiletecké kryty	326
Důl, koksovna a elektrárna Salma	327
Důl Salm / jáma č. VII / Hugo / Hugo Eliška	327
Elektrárna jámy č. VII / Salma	327
Důl a koksovna Terezie / Bergschacht / Petr Bezruč	329
Důl Jan Maria	330
Důl Jan (Johann Nepomuk) / Jan Michal (Johann Michaeli) / Michálka	331
Důl a koksovna Trojice (Dreifaltigkeit Schacht) a kuželový odval	333
Vodní hospodářství	334
Věžový vodojem	334
Zaměstnanecké kolonie	336
Kolonie Jánská dolu Jan, hornická kolonie společnosti Severní dráhy císaře Ferdinanda	336
Kolonie dolu Ignát / Salma I. „Salmovec“, hornická kolonie společnosti kníže Salm-Reifferscheidt	336
Kolonie Zvěřina „Zvěřinovec“, hornická kolonie Zwierzynova kamenouhelného těžářstva	339
K. ú. Stará Bělá	340
Vodní hospodářství	340
Zemní a věžový vodojem	340
K. ú. Svinov	340
Doprava železniční	340
Železniční stanice Ostrava-Svinov	340
Hutnictví	342
Válcovna trub Huldshinsky / válcovna Mannesmann	342
Potravinářský průmysl	342
Lihovar Vilém Grauer a syn / Spiritusindustrie Aktiengesellschaft / Slezské lihovary a škrobárny (Seliko)	342
K. ú. Třebovice ve Slezsku	344
Doprava lodní (vodní)	344
Nultý kilometr Oderské vodní cesty, průplav Dunaj–Odra–Labe	344
Energetika	345
Elektrárna Třebovice / Elektrárna 1. máje / Teplárna VEOLIA, a. s.	345
K. ú. Vítkovice	347
Doprava železniční	347
Železniční stanice Ostrava-Vítkovice	347
Energetika	347
Energetická ústředna č. I a IV, Vítkovické železářny / závod 8, VŽKG / ČEZ	347
Energetická ústředna č. II a VI, Vítkovické železářny	349
Plynojem, Vítkovické železářny, Halasova ulice	349
Plynojem, Vítkovické železářny / multifunkční hala „Gong“	349
Hornictví	350
Nová jáma (Neuschacht) / důl Louis (Louisschacht) / Steinböck / Generál Jeremenko / Maršál Jeremenko	350
Hutnictví	351
Dolní oblast Vítkovice (DOV) / Technologický tok dolu Hlubina, koksovny a vysokých pecí Vítkovických železáren	351
Rudolfova huť	351
Důl Hlubina (Tiefbau), větší část areálu	351
Úpravna uhlí, uhelná služba	351
Koksovna	357
Vysoké pece	358
Energetická ústředna č. II	360
Energetická/dmychadlová ústředna č. VI / Malý svět techniky	360

Plynojem / multifunkční hala „Gong“	365
Rudolfova huť	365
Těžká mechanika, Vítkovické železářny	365
Továrna na litou ocel / ocelárna, lisovna, kovárna a pancéřová válcovací trať	
Vítkovických železáren / závod 3, VŽKG / VÍTKOVICE HEAVY MACHINERY, a. s. ...	265
Lisovna, kovárna tzv. parní divize a pancéřová válcovací trať	366
Těžká mechanika	368
Válcovna trubek, Vítkovické železářny / Válcovna trub Třineckých železáren, a. s.	368
Vodní hospodářství	370
Věžový vodojem, zvonice kostela sv. Pavla	370
Závodní náhon a jez Vítkovických železáren	370
Zaměstnanecké kolonie	371
Stará Louisova kolonie / Jeremenkova osada dolu Louis / Maršál Jeremenko, hornická kolonie Vítkovických kamenouhelných dolů	371
Část tzv. dvojdomky	372
Část tzv. panelová osada	372
Anglická kolonie, úřednická kolonie	373
I-domy (I-Häuser), dělnická a úřednická kolonie Vítkovických železáren	373
U-domy (U-Häuser), dělnická a úřednická kolonie Vítkovických železáren	374
Štítová kolonie (Giebel Kolonie), dělnická kolonie Vítkovických železáren	374
Kajro kolonie (Kairo Kolonie), dělnická kolonie Vítkovických železáren	378
Josefinská kolonie (Josefi Kolonie), dělnická kolonie Vítkovických železáren	379
Mistrovská kolonie Sirotčí ulice, dělnická a úřednická kolonie Vítkovických železáren	381
Mistrovská kolonie Ruská ulice, úřednická kolonie Vítkovických železáren	382
Dělnická kasárna, ubytovna společnosti Vítkovických železáren	382
K. ú. Zábřeh nad Odrou	388
Doprava lodní (vodní)	388
Přístav Vítkovických závodů / průplav Dunaj–Odra–Labe	388
K. ú. Zábřeh-Hulváky	389
Hutnictví	389
Nová ocelárna a válcovna, Vítkovické železářny / závod 2, VŽKG / VÍTKOVICE STEEL, a. s.	389
Nová ocelárna / Ocelárna I	389
Válcovna	390
MAPOVÉ PŘÍLOHY	393
Přehled objektů a areálů zobrazených v mapě	393
LITERATURA A PRAMENY	412
Literatura	412
Nepublikované práce	419
Archivní prameny	420
Internetové zdroje	420
SUMMARY	422